

MARGITTAY-MÉSZÁROS ÁRPÁD

A Vatikáni Városállam nemzetközi jogi megítélése a madridi és a luzerni távközlési egyezmények, valamint a Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetségében elnyert különleges tagság tükrében^[1]

ABSTRACT

Over the past century, numerous scholarly positions have emerged on the international legal personality of the Holy See and the Vatican City State. The aim of this study is to examine the Vatican City State's participation in international telecommunication conventions and its accession to the International Telecommunication Union during its early years. Regarding the derogation from the provision of the Lucerne European Broadcasting Convention of 1933 and the special membership granted to Vatican Radio in the International Broadcasting Union, the study sheds light on the distinction between the international legal personality of the Holy See and the Vatican City State, and the issue of territorial sovereignty. The study, without claiming to be exhaustive, illustrates individual international legal issues in practice based on contemporary documents of the Secretariat of State of the Holy See.

Keywords: Holy See ■ Vatican City State ■ Vatican Radio ■ International Telecommunication Union ■ International Broadcasting Union ■ Madrid Convention 1932 ■ Lucerne Convention 1933 ■ international legal personality

I. BEVEZETÉS

A második legrégebbi és napjainkban is működő nemzetközi szervezet a Nemzetközi Távközlési Egyesület (International Telecommunica-

[1] A tanulmány megjelenését a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság támogatta. Jelen tanulmány a Széchenyi István Egyetemen Győrött, 2024. október 25-én megrendezett „Új Információs Technológiák és Jogállamiság” Konferencián a szerző által „A Szentzsék nemzetközi politikai szerepe és az internet” címmel megtartott előadás alapulvételével készült.

tion Union),^[2] mely időközben az Egyesült Nemzetek szakosított intézménye lett. Párizsban, 1865. május 17-én eredetileg húsz állam írta alá az első Nemzetközi Távirati Egyezményt, mely 1866. január 1-én lépett hatályba. Az ezt követő egy évtizedben újabb nemzetközi szerződések születtek, nevezetesen a Bécsi (1868. július 21.), a Római (1872. január 14.) és a Szentpétervári (1875. július 22.) Nemzetközi Távirati Egyezmények. A nemzetközi szervezet eredeti neve Nemzetközi Távirati Egyesület volt, melynek megváltoztatásáról az 1932-ben megrendezett madridi konferencián döntöttek. Ennek oka az volt, hogy a technológia fejlődésének köszönhetően úgy döntöttek a madridi konferencián, hogy a továbbiakban nemcsak a távírás, hanem a távközlés más területei is a szervezet felelősségi körébe fognak tartozni. Ennek következtében 1934. január 1. óta Nemzetközi Távközlési Egyesület a nemzetközi szervezet neve.^[3] A Vatikáni Városállam nemzetközi jogalanyiságát korábban már többször megkérdőjelezték. Mindamellett, hogy a városállam ugyanolyan szuverén állam, mint bármely más állam, számos különlegesség elmondható róla. A Vatikáni Városállam ugyanúgy nemzetközi szerződések köt és nemzetközi szervezetek munkájában vesz részt tagként, mint más államok. Azonban a Vatikáni Városállam kivételes és különleges helyzetben van ezen a téren is, mivel talán egyedüli államként mondhatja el magáról a modern nemzetközi jog történetében, hogy már az állam nemzetközi jogi értelemben vett tényleges megalakulása előtt nemzetközi szerződésekhez csatlakozott és nemzetközi szervezetek tagjává vált. Mert tudniillik a Vatikáni Városállam korábban lett az ITU tagállama, minthogy a Lateráni Paktum hatályba lépett volna. Ez a nemzetközi jogban nagyon kivételes esetnek számít. A Vatikáni Városállam nemzetközi jogi értelemben 1929. június 7-én, déli 12 órakor jött létre, a Lateráni Paktum ratifikációs okiratainak kicserélését követően.^[4] Azonban a Vatikáni Városállam a valóságban már 1929. június 1-től kezdődően részes állama volt a Szentpétervárott, 1875. július 22-én kelt Nemzetközi Távirati Egyezménynek. Egyébként a Nemzetközi Távközlési Egyesület is mai napig 1929. június 1. óta tekinti a Vatikáni Városállamot a nemzetközi szervezet teljes jogú tagállamának,^[5] hiába csak hat nappal később jött létre nemzetközi jogi értelemben ténylegesen a városállam. Ugyanez igaz az 1924. augusztus 28-án kelt Stockholmi Egyezmény esetében, mely szintén 1929. június 1-én lépett hatályba a Vatikáni Városállammal szemben, illetve a Vatikáni Városállam szintén 1929. június 1. óta az Egyetemes Postaegyesület tagállama. A Vatikáni Városállamot létrehozó paktum is tartalmazott rendelkezést a táviratra, a telefonra, a rádiótávíratra, a rádiótelefonra, a műsorszórásra és a postai szolgáltatásokra vonatkozóan. Ezen szolgáltatások vonatkozásában Olaszország a paktumban biztosította a Vatikáni Városállamnak más államokkal való közvetlen összekapcsolását. A Vatikáni

[2] A továbbiakban: ITU.

[3] Clara et al., 2015, 6., 86.

[4] Processo verbale dello scambio delle Ratifiche, Inter Sanctam Sedem et Italiae Regnum Conventiones, AAS, 1929, 295.

[5] ITU.int: Member States.

Városállam pedig az ezeket a szolgáltatásokat érintő nemzetközi konferenciákon az első pillanattól kezdve részt vett, számos nemzetközi szerződés részesévé vált és aktívan bekapcsolódott nemzetközi szervezetek munkájába.

II. AZ 1932-ES MADRIDI KONFERENCIÁK

Madridban, 1932. szeptember 5-én, a Nemzetközi Távirati Konferencia első plenáris közgyűlésén a belga delegáció tagja, Marcel Franckson főmérnök, a belga posta-, távirat- és telefonügyi miniszter hivatalának vezetője jelentette be, hogy a Vatikáni Városállam 1929. június 1-én csatlakozott az 1875. évi Szentpétervári Nemzetközi Távirati Egyezményhez. Az 1932-es madridi konferenciát megelőzően Brüsszelben, 1928. szeptember 10. és 22. között tartották a legutóbbi Nemzetközi Távirati Konferenciát. Így felszólalása során azt a négy államot jelölte meg Franckson, akik a brüsszeli konferencia óta csatlakoztak a Szentpétervári Nemzetközi Távirati Egyezményhez. Egyébként a Vatikáni Városállam mellett a másik három időközben csatlakozó állam Irak, Jemen és Etiópia voltak.^[6] Azt elengedhetetlen ugyanakkor megjegyezni, hogy 1929. június 1-én, a Szentpétervári Nemzetközi Távirati Egyezményhez történő csatlakozás időpontjában már teljesen nyilvánvaló és köztudott volt, hogy rövidesen megtörténik a Lateráni Paktum ratifikációs okiratainak ünnepélyes kicserélése. Egyéb vonatkozásban azt is elengedhetetlen leszögezni, hogy mivel a városállam felett a Szentszék rendelkezik szuverenitással, így még a városállam hiába nem jött létre ténylegesen nemzetközi jogilag a Szentpétervári Egyezményhez történő csatlakozáskor, de már a csatlakozás időpontjában ott volt „mögötte” a Szentszék mint nemzetközi jogalany és a szuverenitás hordozója. Ez pedig bizonyos fokig már lehetővé tett egyfajta korlátozott cselekvőképességet a Vatikáni Városállam számára a tényleges, nemzetközi jogi értelemben vett keletkezését megelőzően. Azt viszont fontos hangsúlyozni, hogy a tényleges magalakulását követően a városállam nemzetközi jogalanyisága és cselekvőképessége korlátlan és teljes.

A városállam viszont csak jóval később, 1931. január 3-án csatlakozott a Washingtonban, 1927. november 25-én megkötött és 1929. január 1-én hatályba lépő Nemzetközi Rádiótávirati Egyezményhez, annak Általános Szabályzatához és Kiegészítő Szabályzatához.^[7] A Madridban, 1932. szeptember 3-án egymással párhuzamosan megnyílt nemzetközi konferenciákon a Vatikáni Városállam három főből álló delegációval vett részt. A Vatikáni Városállam akkor hatályos és későbbi Alaptörvényei értelmében a Vatikáni Városállamot a nemzetközi szer-

[6] „Depuis la clôture de la Conférence de Bruxelles, ont donné leur adhésion à la Convention internationale de St-Petersbourg: L'Iraq, le 12 novembre 1928; l'Etat de la Cité du Vatican, le 1er juin 1929; le Yémen, le 1er janvier 1931; l'Ethiopie, le 20 février 1932.” (Procès Verbal de la Première Assemblée Plénière. 5 septembre 1932, 30.)

[7] LNTS, 117, 1931–1932, 292.

ződések megkötése során a pápa képviseli, melyet a Szentszék Államtitkársága útján lát el. De ez a gyakorlatban nem feltétlenül jelenti azt, hogy a Vatikáni Városállam által megkötendő nemzetközi szerződések aláírása, illetve a nemzetközi konferenciák során meghatalmazottként ténylegesen a Szentszék Államtitkárságának valamely munkatársa jár el a Vatikáni Városállam képviselőjében.

Ez így történt a madridi konferenciákon is. A Nemzetközi Rádiótávíró Konferenciát és a Nemzetközi Távírási Konferenciát is 1932. szeptember 3-án nyitották meg. A Nemzetközi Rádiótávíró Konferencián a delegáció vezetőjeként egyrészt Giuseppe Gianfranceschi^[8] jezsuita professzor, a Vatikáni Városállam Rádióállomásának igazgatója és a Pápai Tudományos Akadémia elnöke képviselte a Vatikáni Városállamot, aki aláírta az 1932. december 9-i Nemzetközi Távközlési Egyezményt, valamint a Nemzetközi Távközlési Egyezményhez csatolt Általános Rádiószabályzatot és Kiegészítő Jegyzőkönyvet. Másrészt pedig Luigi Angelini Rota,^[9] a Vatikáni Városállam Kormányzóságának jogi tanácsadója, harmadrészt pedig, a küldöttség titkáraként, Pietro Salviucci,^[10] a Pápai Tudományos Akadémia kancellárja képviselték a városállamot a madridi Nemzetközi Rádiótávíró Konferencián.^[11] Az 1932. évi Madridi Nemzetközi Távközlési Egyezmény és az ahhoz csatolt Szabályzat a szerződő államok közötti kapcsolatokban hatályon kívül helyezte és felváltotta a Párizsi (1865. május 17.), a Bécsi (1868. július 21.), a Római (1872. január 14.) és a Szentpétervári (1875. július 22.) Nemzetközi Távírási Egyezményeket, valamint az azokhoz csatolt Szabályzatokat; továbbá a Berlini (1906. november 3.), a Londoni (1912. július 5.) és a Washingtoni (1927. november 25.) Nemzetközi Rádiótávíró Egyezményeket, valamint az ezekhez csatolt Szabályzatokat.^[12] Szintén a fentiekben felsorolt tisztségviselők képviselték a Vatikáni Városállamot a Nemzetközi Távírási Konferencián is, melynek

[8] Giuseppe Gianfranceschi (1875–1934) 1896-ban lépett be a Jézus Társaságába, 1909-ben szentelték pappá. Filozófia, matematika, fizika és teológia diplomákat szerzett a Pápai Gergely Egyetemen, ahol később hosszú éveken át a csillagászat és a fizika professzora volt. Részt vett az 1928-as északi-sarki expedíción. XV. Benedek pápa (1914–1922) 1921-ben a „Nuovi Lincei” Pápai Tudományos Akadémia (1936-tól Pápai Tudományos Akadémia) elnökévé nevezte ki, mely tisztségét 1934. július 9-én bekövetkezett haláláig töltötte be. XI. Piusz pápa (1922–1939) 1926-ban a Pápai Gergely Egyetem rector magnificus-ának nevezte ki, mely tisztségét 1930-ig töltötte be. 1930. szeptember 28-tól az újonnan létrejövő Vatikáni Rádióállomás első igazgatója lett, mely tisztségét szintén haláláig töltötte be.

[9] Luigi Angelini Rota (1892?–1956) ügyvéd, a Vatikáni Városállam megalakulásától kezdve a városállam szolgálatában volt. A Vatikáni Városállam Kormányzóságának jogi tanácsadója, majd 1956. szeptember 2-án bekövetkezett haláláig a Kormányzóság Jogi Irodájának vezetője. A kezdetektől szintén haláláig a Vatikáni Városállam Törvényszékének bírójaként is szolgált. XI. Piusz pápa 1932. augusztus 22-én kinevezte az Apostoli Kamara titkárának és kancellárjának helyettesévé. Az 1939. évi Sede Vacante idején már az Apostoli Kamara titkára és kancellárja volt.

[10] Pietro Salviucci (1899–1982) 1936. október 28. és 1973. december 31. között a Pápai Tudományos Akadémia kancellárja. Korábban a „Nuovi Lincei” Pápai Tudományos Akadémia kancellárja, azt megelőzően pedig az akadémia könyvtárának igazgatója volt.

[11] Documents de la Conférence Radiotélégraphique Internationale de Madrid (1932), Tome II, Traavaux de la Conférence (Délibérations, Actes Définitifs), XIX, XXVII, XL, 10, 1320, 1409.

[12] Convention Internationale des Télécommunications, Madrid, le 9 décembre 1932, article 8 (Abrogation des Conventions et des Règlements antérieurs à la présente Convention.).

keretében, 1932. december 10-én Giuseppe Gianfranceschi aláírta a Vatikáni Városállam képviselőjében a Nemzetközi Távközlési Egyezményhez csatolt Távírási Szabályzatot, valamint szintén a Nemzetközi Távközlési Egyezményhez csatolt Távbeszélő Szabályzatot.^[13]

Guglielmo Marconi Nobel-díjas feltaláló, a Vatikáni Városállam Rádióállomásának kivitelezője (balra) és Giuseppe Gianfranceschi S.J., a Vatikáni Rádió első igazgatója (jobbra) a Vatikáni Rádió egykori székhelyén, a Vatikáni Kertekben található XIII. Leó Palota bejáratánál, 1934 februárjában (Forrás: Archivio Storico della Pontificia Università Gregoriana)

III. AZ 1933-AS LUZERNI KONFERENCIA ÉS AZ EGYEZMÉNY KIKÖTÉSÉTŐL VALÓ ELTÉRÉS

A svájci kormány felkérte a Vatikáni Városállamot, hogy küldjön teljes jogkörrel rendelkező küldöttet a Luzernben, 1933. május 15. és június 19. között megrendezésre kerülő Európai Rádiókonferenciára.^[14] A nyitóülést és az első plenáris közgyűlést 1933. május 15-én tartották. Alois Muri, a svájci delegáció vezetője beszédében felsorolta a Vatikáni Városállamot azon 33 állam között, melynek kormánya teljes jogkörrel rendelkező küldöttel képviseltette magát a

[13] Documents de la Conférence Télégraphique Internationale de Madrid (1932), Tome II, Travaux de la Conférence (Délibérations, Actes Définitifs), XVII, XXIV, XXXIII, 8, 1144, 1194.

[14] Document N° 34. Confédération suisse. Rapport d'Ensemble, 161.

konferencián.^[15] A konferencia belső szabályzatának elfogadása után Alois Muri a konferencia elnökeként felhívta a küldöttek figyelmét, hogy a szabályzat 14. cikke értelmében csak az európai régió kormányainak delegációi vehetnek részt a szavazásban, és minden delegáció egy szavazattal rendelkezik. Majd az elnök kérésére a konferencia főtitkára, Franz Schwill, a Távíró Egyesület Nemzetközi Irodájának igazgatóhelyettese felsorolta a Vatikáni Városállamot a szavazásra jogosult államok között. A konferencia elnökének kifejezett felhívása ellenére, miszerint bármely küldöttnek van-e kifogása az előbbiekkal kapcsolatban, egyetlen államnak sem volt semmilyen ellenvetése a Vatikáni Városállam mint teljes jogú szavazásra jogosult állam vonatkozásában,^[16] így valamennyi résztvevő állam egyenjogúnak tekintette a Vatikáni Városállamot.

A madridi konferenciákhoz hasonlóan jelen esetben is Giuseppe Gianfranceschi, Luigi Angelini Rota, továbbá a delegáció titkáráként Pietro Salviucci képviselték a Vatikáni Városállamot. A Vatikáni Városállam a konferencián egy bizottsági alelnöki tisztséget kapott. Luigi Angelini Rota, a Vatikáni Városállam Kormányzóságának jogi tanácsadója lett a 7. számú Mandátumvizsgáló Bizottság alelnöke. A Vatikáni Városállam ezen túlmenően tagja volt az 1., 2., 3. és 5. számú Bizottságoknak. Az Európai Műsorszórási Egyezményt 1933. június 19-én írták alá Luzernben, az Európai Rádiókonferencia keretében. Ezt az egyezményt viszont a Vatikáni Városállam képviseletében Luigi Angelini Rota és Pietro Salviucci írták alá együttesen.^[17] A Vatikáni Városállam ratifikálta az Európai Műsorszórási Egyezményt és a megerősítő okirat 1934. január 15-én került letétbe helyezésre a Svájci Államszövetség Kormányánál. A ratifikáció

[15] „Permettez-moi de constater que 33 gouvernements, à savoir: l'Allemagne, l'Autriche, la Belgique, l'Etat de la Cité du Vatican, la Confédération suisse, le Danemark, la Ville libre de Danzig, l'Egypte, l'Espagne, l'Estonie, la Finlande, la France, la Grande-Bretagne, la Grèce, la Hongrie, l'Etat libre d'Irlande, l'Islande, l'Italie, la Lettonie, la Lithuanie, le Luxembourg, le Maroc, la Norvège, les Pays-Bas, la Pologne, le Portugal, la Roumanie, la Suède, la Tchécoslovaquie, la Tunisie, la Turquie, l'Union des Républiques Soviétistes Socialistes et la Yougoslavie ont envoyé des délégués...” (Document N° 45. Procès-verbal de la séance d'ouverture de la Conférence et de la première assemblée plénière. 15 mai 1933, 342.)

[16] „M. le Président rappelle que l'article 14, adopté par l'assemblée, prescrit que seules les délégations des gouvernements de la région européenne peuvent prendre part à la votation, chaque délégation ayant droit à une voix. Afin d'éviter tout malentendu à ce sujet, M. le président prie M. le secrétaire général de lire la liste des délégations qui ont droit à une voix et il invite MM. les délégués qui ne seraient pas d'accord avec l'interprétation que cette liste donne du § 1 de l'article 14 d'en faire part à l'assemblée, afin qu'une décision puisse être prise immédiatement.

M. le Secrétaire général lit la liste suivante:

Allemagne, Autriche, Belgique, Cité du Vatican (Etat de la), Confédération suisse, Danemark, Danzig (Ville libre de), Egypte, Espagne y compris la Zone espagnole du Maroc, Estonie, Finlande, France y compris l'Algérie, Royaume-Uni de la Grande-Bretagne et de l'Irlande du Nord, Grèce, Hongrie, Irlande (Etat libre d'), Islande, Italie y compris la Cyrénaïque et la Tripolitaine, Lettonie, Lithuanie, Luxembourg, Maroc, Norvège, Pays-Bas, Pologne, Portugal, Roumanie, Suède, Tchécoslovaquie, Tunisie, Turquie, Union des Républiques Soviétistes Socialistes (U. R. S. S.), Yougoslavie.” (Document N° 45. Procès-verbal de la séance d'ouverture de la Conférence et de la première assemblée plénière. 15 mai 1933, 348.)

[17] Documents de la Conférence Européenne des Radiocommunications, Lucerne, Mai/Juin 1933, 17, 19, 23, 26, 350, 351, 817.

tényéről és időpontjáról a Nemzetek Szövetségének főtitkárát 1934. november 27-én tájékoztatta a svájci kormány.^[18] Az egyezmény hatálybalépését követő évben a svájci kormány nemzetközi szerződés kikötésétől való eltéréshez kért hozzájárulást az egyezményt aláíró államoktól. A svájci kormány diplomáciai úton lépett érintkezésbe az Európai Műsorszórási Egyezményt aláíró államok diplomáciai képviselőivel. Azonban a Vatikáni Városállam mint részes állam esetében a nemzetközi szerződés kikötésétől történő eltérés tárgyában a Szent-szék berni Apostoli Nunciatúrájához intézett jegyzéket a svájci kormány.

1. A svájci kormány jegyzéke a berni apostoli nunciushoz a Luzernben, 1933. június 19-én kelt Európai Műsorszórási Egyezmény kikötésétől való eltérés tárgyában (Città del Vaticano, Archivio Storico della Segreteria di Stato – Sezione per i Rapporti con gli Stati e le Organizzazioni Internazionali, Organizzazioni Internazionali, Pio XI, Radio 3400, Pos. 1, ff. 37–38.)

DÉPARTEMENT POLITIQUE FÉDÉRAL
DIVISION DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
Berne, le 9 août 1935.

B. 14.3.8.0.1. – HV.

Prière de rappeler cette référence dans la réponse

Monseigneur,

L'article 4, § 3, alinéa 2, de la Convention européenne de radiodiffusion, conclue à Lucerne le 19 juin 1933, prévoit la réunion, immédiatement après le 15 janvier 1936, d'une Conférence administrative chargée de reviser le plan de répartition des ondes annexé à la Convention de Lucerne. Or, depuis l'adoption du plan de Lucerne, les bandes de fréquences attribuées à la radiodiffusion par le Règlement général des radiocommunications de Madrid n'ont subi aucune modification. La revision de ce règlement et, partant, une nouvelle répartition

[18] A Svájci Államszövetség Kormányának jegyzéke a Nemzetek Szövetsége főtitkárának. A jegyzék iktatószáma B.14.3.8.0.1 és 1934. december 5-én érkezett az iratot a Nemzetek Szövetsége. A jegyzéken sem aláírás, sem bélyegzőlenyomat nem szerepel. Gépírással „Federal Political Department p.o. M. de Stoutz” van feltüntetve a jegyzék alján. A jegyzék Vatikánváros mellett tartalmazza még Belgium, Dánia, Csehszlovákia, Egyiptom, Izland, Németország és Spanyolország ratifikációs okmányai letétbe-helyezésének időpontjait is. A jegyzék külön kiemeli, hogy keltezésének időpontjáig az egyezményhez csatlakozás nem történt. A jegyzék a Nemzetek Szövetsége főtitkárának a Svájci Szövetségi Kancelláriához intézett, 1934. november 19-én kelt, 3D/14600/14600 számú jegyzékére adott viszontválasz („Déférant à la demande exprimée dans votre lettre du 19 de ce mois, adressée à la Chancellerie fédérale, nous avons l'honneur de vous communiquer ci-dessous l'état des ratifications relatives à la Convention européenne de radiodiffusion, avec annexe et protocole, signés à Lucerne le 19 juin 1933. ... Tchecoslovaquie, Egypte, Cité du Vatican – 15 janvier 1934 ... Il n'est pas intervenu d'adhésions jusqu'à ce jour.”). (United Nations Archives in Geneva, R3842/3D/14600/14600, European Broadcasting Convention, signed in Lucerne, 19 June 1933, 1934–1937.)

éventuelle des bandes de fréquences entre les divers services de radiocommunications incomberont uniquement à la Conférence administrative de l'Union internationale des télécommunications, qui doit se tenir au Caire en 1938.

Le plan de Lucerne ayant été approuvé, après de longues et laborieuses négociations, par 27 administrations d'Etat sur 37 représentées à la Conférence de Lucerne, nous croyons pouvoir affirmer qu'il constitue, aujourd'hui encore, la solution la plus acceptable, compte tenu de la situation actuelle dans le domaine de la répartition des fréquences. Des améliorations d'une réelle valeur ne sauraient guère être envisagées avant que la Conférence de 1938 ait modifié la distribution générale des bandes de fréquences.

Au surplus, l'application du plan de Lucerne n'a pas rencontré d'inconvénients sérieux si l'on excepte les difficultés constatées dans la bande des ondes longues, difficultés résultant en majeure partie de l'inobservation du plan par certaines administrations d'Etat. Les quelques discordances qui se sont manifestées jusqu'à présent dans la bande des ondes moyennes ont pu être aplanies entre les pays intéressés avec la collaboration du Centre de contrôle de l'Union internationale de radiodiffusion.

En prévoyant une nouvelle conférence européenne pour le début de l'année 1936, les délégués à la conférence de Lucerne ont sans doute pensé que les expériences faites entre temps permettraient, grâce à de nouvelles adaptations ou à des perfectionnements techniques, de modifier l'attribution des fréquences sans toucher à la répartition fondamentale des bandes. Or l'espoir fondé sur ces expériences ne s'est pas réalisé. Une réunion siégeant au commencement de 1936 se trouverait donc en présence des mêmes difficultés que la conférence de Lucerne et ne serait pas en mesure de leur donner une solution plus satisfaisante.

Dans ces conditions, les Autorités suisses estiment qu'il serait pour le moins prématuré de réunir une conférence administrative européenne en 1936 et elles en proposent le renvoi à une date à déterminer ultérieurement, d'un commun accord entre les Etats contractants. Une décision dans le sens de notre présente proposition ne pourrait toutefois être prise qu'à l'unanimité des Etats signataires, étant donné qu'il s'agit de déroger à une stipulation contractuelle.

Nous avons l'honneur, en conséquence, de prier Votre Excellence de consentir à nous faire connaître, sur ce point, l'avis de son Gouvernement.

En vous remerciant d'avance de votre obligeante et prompt réponse, nous vous présentons, Monseigneur, l'assurance de notre haute considération.

DÉPARTEMENT POLITIQUE FÉDÉRAL^[19]

Son Excellence

[19] Nem géprással, hanem bélyegzőlenyomattal szerepel a jegyzéken. Alatta pedig kézírással „p. o.” (pour ordre) és aláírás, mely valószínűleg Pierre Charles Louis Bonna-tól származik. A jegyzéket a Szentzsék Államtitkársága ugyanúgy 147839 szám alatt iktatta, mint a berni nuncius következőkben tárgyalt jelentését, mely kézírással van rávezetve az irat mindkét oldalára.

Monseigneur Pietro di Maria,
Nonce Apostolique,

B e r n e .

A svájci kormány az 1935. augusztus 19-én kelt, a berni apostoli nunciushoz intézett fenti jegyzékében nemzetközi szerződés imperatív rendelkezésétől való eltéréshez kér hozzájárulást. A jegyzék hivatkozik a Luzernben, 1933. június 19-én megkötött Európai Műsorszórási Egyezmény 4. cikk 3. § 2. bekezdésének rendelkezésére. Ennek értelmében, ha nem kerül sor az egyezményben meghatározott konferenciák megrendezésére 1936. január 15-ig, akkor közvetlenül ezen dátumot követően egy igazgatási konferenciát kell összehívni. Ennek a konferenciának a feladata a Luzerni Egyezményhez csatolt Hullámelosztási Terv felülvizsgálata lenne. Az 1933. évi Luzerni Terv elfogadása óta azonban az 1932. évi Madridi Általános Rádiószabályzat által a műsorszórásra kijelölt frekvenciasávok nem változtak. Ezen előírások felülvizsgálata, valamint ennek következtében a frekvenciasávok lehetséges új elosztása a különböző rádiótávközlési szolgáltatók között a Nemzetközi Távközlési Egyesület Kairóban, 1938-ban megrendezésre kerülő igazgatási konferenciájának a kizárólagos feladata lesz. A svájci hatóságok álláspontja szerint azonban még korai lenne 1936 elején összehívni egy konferenciát, mert az 1933. évi Luzerni Hullámelosztási Tervnél nem lehetne hatékonyabb megoldást találni. A svájci kormány álláspontja szerint valós javulást elképzelhetetlen elérni addig, amíg az 1938-as kairói konferencia meg nem változtatja a frekvenciasávok általános elosztását.

A jegyzék is felhívja rá a figyelmet, hogy az 1936. évi konferencia elhalasztására irányuló svájci javaslat nemzetközi szerződés kikötésétől való eltérést jelent. Így a konferencia elhalasztására kizárólag akkor van lehetőség, ha ahhoz az 1933. évi Luzerni Európai Műsorszórási Egyezményt aláíró valamennyi állam egyhangúlag hozzájárul. A jegyzékben azt kéri a svájci kormány a berni apostoli nunciustól, hogy a konferencia elhalasztásával kapcsolatban „kormányának” álláspontjáról adjon tájékoztatást. Jelen esetben viszont fel kell rá hívni a figyelmet, hogy szó sincs arról, miszerint „kormány” alatt a Szentszék valamely kormányzati szervét értené a svájci kormány. A svájci kormány hiába a Szentszék berni apostoli nunciushoz intézi a jegyzéket, a svájci kormány az 1933. évi Luzerni Európai Műsorszórási Egyezményt aláíró Vatikáni Városállam Kormányának nyilatkozatát kéri az 1936. évi konferencia elhalasztására irányuló javaslattal kapcsolatban. Elengedhetetlen megjegyezni, arról sincs szó, hogy a svájci kormány azonos nemzetközi jogalanynak tekintené az Apostoli Szentszékét és a Vatikáni Városállamot. A jegyzéket kizárólag azért kapja diplomáciai úton a berni nuncius, mert a svájci kormány követi a Vatikáni Városállam azon alkotmányos szabályát, miszerint a külföldi államokkal fenntartott kapcsolatokban a Vatikáni Városállamot a diplomáciai kapcsolatok terén és a nemzetközi szerződések megkötése során a pápa képviseli, melyet a Szentszék Államtitkársága útján lát el. Ezért a svájci kormány az előbbi szabály folytán a Szentszék dip-

lomáciai képviselvezetőjéhez intézi a jegyzéket. Az apostoli nuncius, mivel a Szentszék diplomáciai szolgálatában áll, így nem érintkezhet közvetlenül a Vatikáni Városállam Kormányával, csak a Szentszék Államtitkárságával. Egyébként mivel nemzetközi joghatást kiváltó nyilatkozat megtétele szükséges a svájci kormány felé, a berni Apostoli Nunciatúra csak abban az esetben intézhet válaszjegyzéket a svájci kormányhoz, ha a Szentszék Államtitkársága előzetesen ellátja az illetékes nunciatúrát a válaszadáshoz szükséges utasítással. Ezért a berni nunciának mindenképpen továbbítania kell a Szentszék Államtitkárságának a svájci kormány jegyzékét, akár az Apostoli Szentszékét, akár a Vatikáni Városállamot érintő nemzetközi szerződésről van szó.

Miután a berni Apostoli Nunciatúrára megérkezett a svájci kormány fentiekben tárgyalt, 1935. augusztus 19-én kelt jegyzéke, az apostoli nuncius megküldte azt az alábbi, 1935. augusztus 24-én kelt jelentéséhez csatolva a Szentszék államtitkárának. A nuncius a jelentésében kizárólag a svájci kormány javaslatának lényegét emeli ki, vagyis az 1936. január 15. után esedékes, a Luzerni Hülámelosztási Terv felülvizsgálatát célzó konferenciának az elhalasztását. A nuncius kiemeli jelentésében azt is, hogy erről nem lehet dönteni az összes szerződő állam hozzájárulása nélkül. A nuncius viszont már nevesítve jelzi a Szentszék államtitkárának, miszerint a svájci kormányt arról szükséges mielőbb értesítenie, hogy a Vatikáni Városállam hozzájárul-e a konferencia elhalasztáshoz. A nuncius pedig azt is jelzi a jelentésében, hogy várja a válaszadáshoz szükséges utasításokat a Szentszék államtitkárától. Miután a nuncius jelentése megérkezett a Szentszék Államtitkárságára, az államtitkár csak akkor láthatta volna el saját hatáskörben a válaszadáshoz szükséges utasítással a berni nunciust, ha olyan nemzetközi szerződésről lett volna szó, melynek maga a Szentszék az aláírója és részese. Azonban a Vatikáni Városállamot érintő nemzetközi szerződések esetében a Szentszék Államtitkárságának előzetesen meg kell keresnie a Vatikáni Városállam Kormányzóságát és jognyilatkozatot kell beszereznie, hiszen eltérő nemzetközi jogalanyról van szó. A gyakorlatban a Szentszék Államtitkársága írásbeli jegyzéket szokott intézni a Vatikáni Városállam Kormányzóságához. Miután a Vatikáni Városállam Kormányzósága válaszjegyzékben jognyilatkozatot tesz, az abban foglaltak szerint látja el az illetékes nunciatúrát utasítással a Szentszék Államtitkársága.

Jelen esetben is jognyilatkozat beszerzésére került sor, de nem a megszokott módon. Miután a berni nuncius alábbi jelentése megérkezett a Szentszék Államtitkárságára, kézírással két feljegyzés történt az iratra. Mindkét feljegyzés szemmel láthatóan a Szentszék akkori államtitkárának, Eugenio Pacelli bíborosnak a kézírása (később XII. Piusz pápa (1939–1958)). Az első feljegyzés értelmében fel kell hívni Soccorsi atyát (Filippo Soccorsi S.J., a Vatikáni Városállam Rádióállomásának igazgatója). A Szentszék államtitkárának második, 1935. augusztus 24-én tett kézírásos feljegyzése szerint Soccorsi atya megerősítőleg rábólint a halasztásra, ezt pedig meg kell írni a nunciának. A Szentszék államtitkárának utóbbi feljegyzése tulajdonképpen a Vatikáni Városállam részéről szóbeli nemzetközi jognyilatkozat megtételét tanúsítja. Ezt követően az iratra rávezetett

államtitkári feljegyzésnek megfelelően elkészült a berni apostoli nunciushoz szóló államtitkári utasítás leirata, miszerint a nunciushoz arról szükséges a svájci kormányt tájékoztatnia, hogy a Vatikáni Városállam hozzájárul az 1936-ban megtartandó konferencia elhalasztásához, vagyis a nemzetközi szerződés kikötésétől történő eltéréshez. Miután a berni nuncius megkapta a Szentszék államtitkárától a szükséges utasítást írásban, ezt követően tudta a nuncius válaszjegyzék formájában megadni a jognyilatkozatot a svájci kormánynak, miszerint a Vatikáni Városállam hozzájárul az 1933. évi Luzerni Európai Műsorszórási Egyezmény kikötése értelmében megtartandó 1936. évi konferencia elhalasztásához. A Vatikáni Városállam részéről a Szentszék felé tett nyilatkozattétellel kapcsolatban elmondható, miszerint nem kétséges, hogy a szóbeli jognyilatkozat nemzetközi jogilag érvényes, alkalmas joghatás kiváltására. Általános jelleggel azonban meg kell jegyezni, hogy bizonyíthatósági problémákat generálhat a szóbeli jognyilatkozat. Azonban bármennyire is ritka hasonló esetekben egy adott államtól nemzetközi joghatást kiváltó szóbeli jognyilatkozat beszerzése, jelen esetben annak érvényessége nem kérdőjelezhető meg. A másik érdekesség Filippo Soccorsi személye, illetve az általa tett nyilatkozat. Tudniillik a kormányfőkhöz hasonlóan a Szentszék államtitkára mindenfajta külön meghatalmazás és korlátozás nélkül jogosult nemzetközi jogilag a Szentszék nevében eljárni, nem véletlen, hogy személyesen az államtitkár nyilatkoztatta Soccorsit (ezt legfeljebb még az államtitkár helyettese tehetné volna meg). A Vatikáni Városállam esetében ugyanez nem mondható el Soccorsi mint a Vatikáni Rádióállomás igazgatója esetében. Abban az időben a Vatikáni Városállam Kormányát tulajdonképpen egyszemélyben maga a városállam kormányzója, Camillo Serafini márki jelentette, aki a legtöbb esetben ténylegesen jognyilatkozatot tett több, a Vatikáni Városállamot érintő nemzetközi szerződés vonatkozásában. A Vatikáni Rádióállomás hiába a Vatikáni Városállam Kormányzóságának része volt abban az időben, Soccorsinak külön meghatalmazásra volt szüksége ahhoz, hogy a városállamot képviselje. Tekintettel azonban arra, hogy a madridi, a luzerni, továbbá a későbbi, hasonló tárgykört érintő nemzetközi konferenciákon is a Vatikáni Rádió igazgatója volt a delegáció vezetője és képviselte a Vatikáni Városállamot, vélelmezni kell, hogy a Szentszék úgy tekintette, hogy az adott nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos valamennyi utólagos jognyilatkozatra is kiterjedt a meghatalmazás. Így a Szentszék részéről bármennyire is sajátos módon történt a Vatikáni Városállam jognyilatkozatának beszerzése a nemzetközi szerződés kikötésétől való eltéréshez történő hozzájárulás tárgyában, annak érvényessége nem kérdőjelezhető meg. Egyébiránt a berni apostoli nunciushoz a svájci kormányhoz intézett válaszjegyzéke váltotta ki a nemzetközi szerződés kikötésétől való eltéréshez történő hozzájárulás tárgyában a tényleges nemzetközi joghatást, ahhoz pedig a nunciushoz nem volt szükséges sem a Szentszék államtitkárától, sem pedig a Vatikáni Városállam Kormányától semmilyen írásbeli jognyilatkozatot mellékelnie. Így tehát a szóbeli jognyilatkozat megtétele és annak elfogadása bizonyos fokig a Szentszék és a Vatikáni Városállam között bizalmi jellegű jogkérdés.

2. A svájci apostoli nuncius jelentése Eugenio Pacelli bíborosnak, a Szent-szék államtitkárának (ASRS, OO.II., Pio XI, Radio 3400, Pos. 1, f. 36.)

NUNZIATURA APOSTOLICA
SVIZZERA

N. 11767.

BERNA, 19 Agosto 1935.

Eminenza Reverendissima,

Mi reco a doverosa premura di trasmettere all'Eminenza Vostra Reverendis-sima la qui acclusa lettera del Dipartimento Politico Federale relativamente ad una proposta di rinvio, a tempo da determinarsi, della Conferenza amministra-tiva europea - che dovrebbe tenersi immediatamente dopo il 15 Gennaio 1936 - per la revisione del piano di ripartizione delle onde radiodiffusore, annesso alla Convenzione di Ginevra.

Il rinvio non potrà essere deciso se non col consenso di tutti gli Stati conta-enti. Per tale ragione il Dipartimento Politico mi prega di fargli sapere al più presto possibile se lo Stato della Città del Vaticano intende approvare detto rin-vio.

In attesa degli ambiti ordini che Vostra Eminenza crederà opportuno darmi in proposito, mi chino col più profondo ossequio al bacio della S. Porpora ed ho l'alto onore di professarmi

Di Vostra Eminenza Reverendissima
dev.mo, obblg.mo ed umil.mo servo^[20]

A Sua Eminenza Rev.ma
il. Signor Cardinale Eugenio Pacelli
Segretario di Stato di Sua Santità
Città del Vaticano
(con 1 annesso)

[20] A jelentés alján aláírás: „+ P. Di Maria” (Pietro Di Maria). Aláírás alatt saját kézírásával feltüntetve: „Archivio Nunzio Ap.” (Arcivescovo Nunzio Apostolico (érsek apostoli nuncius)). A jelentést a Szent-szék Államtitkársága 147839-as iktatószámmal látta el, mely kézírással van rávezetve az iratra. Pietro Di Maria (1865–1937) 1891-től római pap volt, majd Szent X. Piusz pápa (1903–1914) 1906. december 6-án kinevezte Catanzaro Egyházmegye püspökének (jelenleg Catanzaro-Squillace Főegyházmegye). Ezt követően a Szent-szék diplomáciai szolgálatába lépett. XV. Benedek pápa 1918. június 11-én kine-vezte Ionicum címzetes érsekévé, valamint apostoli delegátussá Kanadába és Új-Fundlandra. XI. Piusz pápa 1926. november 25-én apostoli nunciussá nevezte ki Svájcba, és 1935. augusztus 10-én kelt dön-tésével a berni állomáshelyéről helyezte nyugállományba, melynek tényleges elhagyására szeptember 1-én került sor.

IV. A NEMZETKÖZI MŰSORSZOLGÁLTATÓK SZÖVETSÉGE ÉS A VATIKÁNI RÁDIÓ

A Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetsége (International Broadcasting Union)^[21] kilenc európai ország képviselőinek részvételével Genfben, az 1925. április 3-án és 4-én megtartott ülésen jött létre.^[22] Az IBU központi irodája Genfben volt, a Közgyűlés volt a fő szerve, továbbá négy szakértői bizottsággal rendelkezett a kezdeti időszakban. Az IBU 1950. november 1-én teljesen megszűnt, vagyonát az Európai Műsorszolgáltatók Szövetsége szerezte meg. 1927-ben hozták létre a brüsszeli Nemzetközi Ellenőrző Központot, melynek technikai feladatai voltak. A korabeli szakirodalom azon az állásponton volt, hogy az IBU nem rendelkezett hivatalos jogi státusszal, működése pedig az önkéntes együttműködésen és jóakaraton alapult.^[23] Az IBU megítélése viszont ennél összetettebb kérdés. Az tény és való, hogy az IBU-t mai értelemben véve egy NGO-hoz hasonlíthatnánk, mert nem kormányközi nemzetközi szervezetként jött létre. Azonban az IBU megítélése ennél bonyolultabb, mivel nemcsak a műsorszolgáltatók, hanem tulajdonképpen a kormányok képviselői is közreműködtek az IBU létrehozásában. Ráadásul az egyes műsorszolgáltatók csak úgy lehettek az IBU tagjai, ha ehhez a saját állami hatóságaiktól megszerezték az előzetes hozzájárulást. Az IBU ugyan nem kormányközi nemzetközi szervezetként jött létre, de ennek ellenére nemcsak az európai kontinensen, hanem az ázsiai és az afrikai kontinensek egy részét is magában foglaló teljes Európai Műsorszórásai Térség területére kiterjedően látott el jelentős nemzetközi szintű feladatokat. Ráadásul annak ellenére, hogy nem kormányközi nemzetközi szervezet volt, a Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetségével kapcsolatban nemzetközi szerződés is állapított meg jogokat és kötelezettségeket, többek között az 1933. évi Luzerni Európai Műsorszórásai Egyezmény.

Az egyes államok teljesen természetes módon, saját szuverenitásuknál fogva igényt tartottak az elektromágneses frekvenciaspektrum használatára. Az egyes adók és távközlési szolgáltatók frekvenciakiosztásának nemzetközi aspektusai az ITU hatáskörébe tartoztak. Az ITU műsorszórásai tevékenységéhez a technikai előkészítő tevékenységet az IBU végezte. Így az ITU által összehívott nemzetközi konferenciákon az egyes államok kormányainak képviselői mellett az IBU hivatalos szakértői státusban vett részt.^[24] Az IBU tagjainak száma meghaladta a hatvanat a II. világháború kezdete előtt. Az IBU háromféle tagságot kínált. Teljes jogú tagság volt lehetséges az európai zóna szolgáltatóinak, társult tagság az európai zónán kívüli szolgáltatóknak. A harmadik pedig a különleges tagság volt,

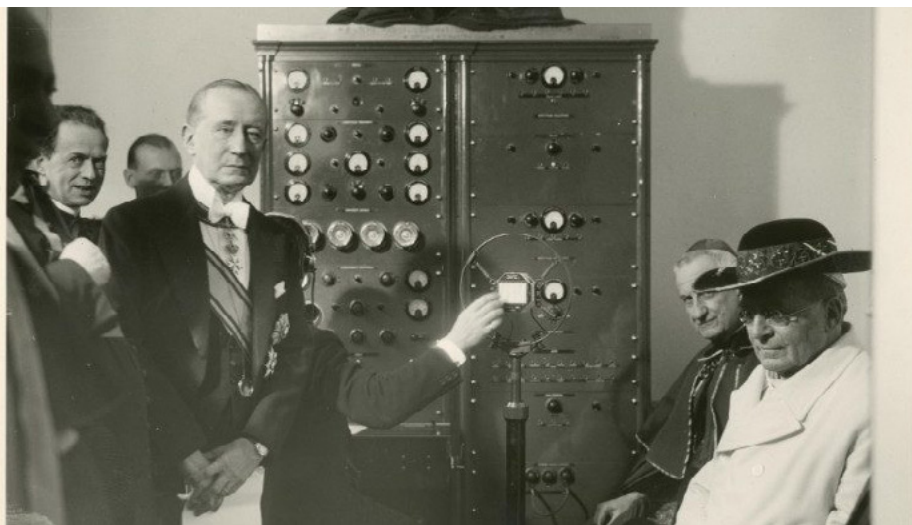
[21] A továbbiakban: IBU.

[22] Ausztria, Belgium, Csehszlovákia, Franciaország, Németország, Nagy-Britannia, Hollandia, Lengyelország, Spanyolország, Svájc (ld. Lommers, 2012, 63.).

[23] Whitton, 1944, 313.

[24] Gressmann, 2000, 2.

melyet a Vatikán mint műsorszolgáltató kapott.^[25] Itt fel kell hívni rá a figyelmet, hogy a Radio Vaticana helyzetét tekintették tulajdonképpen különlegesnek, nem pedig a Vatikáni Városállamét. Egy korabeli tanulmány úgy fogalmazott, hogy „a középhullámú csatorna hiánya itt [vagyis a Vatikánban] soha nem volt olyan súlyos, mint a Nemzetek Szövetségének állomása esetében, hiszen a Vatikán – sokkal inkább, mint egy politikai intézmény – nemzeti állomásokat talál műsorainak közvetítésére. – Egy karácsonyi koncertet például 13 európai országban, Amerikában pedig 15 országban közvetítettek.”^[26]

*XI. Piusz pápa (jobbra), Guglielmo Marconi (középen) és Giuseppe Gianfranceschi S.J. (balra) a Vatikáni Rádióállomás felavatásán, a vatikáni XIII. Leó Palotában, 1931. február 12-én
(Forrás: Dicastero per la Comunicazione della Santa Sede – Vatican News)*

XI. Piusz pápa a városállam létrejöttét követően négy nappal, 1929. június 11-én a Vatikáni Rádióállomás megépítésével a Nobel-díjas feltalálót, Guglielmo Marconit bízta meg. A Vatikáni Rádió XI. Piusz pápa beiktatásának kilencedik évfordulóján, 1931. február 12-én, 16:30 órakor kezdte meg hivatalosan a működését. Egy technikus által kiküldött morzekódot követően Guglielmo Marconi szólalt meg elsőként a Vatikáni Rádióban 16:40-kor, majd 16:49-től kezdődően XI. Piusz pápa a *Qui arcano Dei* kezdetű, latin nyelvű beszédével^[27] felavatta a

[25] Hasonló különleges tagságot kívánt biztosítani az IBU a Radio Nations számára, mely a Nemzetek Szövetségének műsorszolgáltatója volt, de végül a Radio Nations nem nyerte el a különleges tagságot. (Lommers, 2012, 160.)

[26] Huth, 1942, 137., 138., 140.

[27] Acta Pii PP. XI. Nuncium Radiophonicum. Die XII Februarii MDCCCXXXI, AAS, 1931, 65-70.

Vatikáni Rádiót. Guglielmo Marconi miután bejelentette, hogy az általa épített Vatikáni Rádióállomást rövidesen felavatja XI. Piusz pápa, rávilágított annak különleges nemzetközi szerepére. Marconi ezt úgy fogalmazta meg, hogy az elektromos hullámok béke és áldás szavát viszik az úrben az egész világon. Közél húsz évszázadon keresztül a római pápa hallatta Isten Tanítóhivatalának szavát a világban, de ez az első alkalom, hogy hangja egyszerre hallható a Föld teljes területén.^[28] Az IBU frekvenciasávot adott a Vatikáni Rádióknak, de maga a Vatikáni Műsorszóró Szolgálat csak 1936-ban lett az IBU különleges tagja. Ez a különleges tagság tette lehetővé, hogy a Vatikáni Rádió a műsorszórás az egész világra kiterjedően, földrajzi korlátozások nélkül végezze.^[29] 1937 júniusában a Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetsége előterjesztett egy dokumentumot a Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézetének a következő címmel: „Műsorszórás: A nemzetközi közeledés eszköze”. Ebben a dokumentumban a Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetsége arra mutatott rá, hogy a Vatikáni Műsorszóró Szolgálat nem feltétlenül olyan műsorokat készít, melyek alapvető célja a népek kölcsönös megértésének előmozdítása. Azonban kiemelték, hogy a Vatikáni Rádió által sugárzott rendkívüli adások kiemelkedő módon hozzájárultak a békéhez és a népek békés egymáshoz való közeledéséhez.^[30] A vatikáni különleges tagság vonatkozásában el kell mondani, hogy ez nem Vatikánváros mint állam bármilyen módon történő hátrányos megkülönböztetését jelentette az IBU részéről. Hangsúlyozni kell, hogy a különleges tagság nem azt jelentette, hogy a Vatikáni Városállam államiságát vagy nemzetközi jogalanyiságát megkérdőjelezte volna bárki is. Éppen ellenkezőleg, a különleges tagság a vatikáni műsorszolgáltató egyedi, az egész világra kiterjedő transznacionális jellegét tükrözi, ellentétben más államok nemzeti műsorszolgáltatóival szemben.

3. Filippo Soccorsi S.J., a Vatikáni Városállam Rádióállomása igazgatójának jegyzéke Eugenio Pacelli bíborosnak, a Szentszék államtitkárának

[28] „Ho l’altissimo onore di annunciare che tra pochi istanti il Sommo Pontefice Pio XI inaugurerà la Stazione Radio della Città del Vaticano. Le onde elettriche trasporteranno in tutto il mondo attraverso gli spazi la sua parola di pace e di benedizione. Per circa venti secoli il Pontefice Romano ha fatto sentire la Parola del Suo Divino Magistero nel mondo; ma questa è la prima volta che la Sua voce può essere percepita simultaneamente su tutta la superficie della terra. Con l’aiuto di Dio che tante misteriose forze della natura mette a disposizione dell’umanità, ho potuto preparare questo strumento che procurerà ai fedeli di tutto il mondo la consolazione di udire la voce del Santo Padre. Beatissimo Padre, l’opera che la Santità vostra si è degnata affidarmi io oggi Vi consegno: il suo compimento è oggi consacrato dalla Vostra Augusta Presenza; degnatevi, Santo Padre, di voler far sentire la Vostra Augusta Parola al mondo.” (Vatican News: Lomonaco, Amedeo: Radio Vaticana: sulle frequenze della storia tra dirette e dietro le quinte, 12 febbraio 2021, 13:30.)

[29] L’Osservatore Romano, CLXI, n. 28, giovedì 4 febbraio 2021, 6, Lombardi, Federico: Novant’anni fa nasceva la Radio Vaticana. Al servizio del Papa.

[30] La Radiodiffusion: Instrument de Rapprochement International. Document présenté à l’Organisation Internationale de Coopération Intellectuelle par l’Union Internationale de Radiodiffusion. Office International de Radiodiffusion, Genève, juin 1937, 10. (UNESCO Archives, FR PUNES AG 01-II-CI-H-VI-II-3, Union Internationale de Radiodiffusion, 1929–1939).

(ASRS, OO.II., Pio XI, Radio 3400, Pos. 1, ff. 69–70.)

STATO DELLA CITTÀ DEL VATICANO
STAZIONE RADIO

Città del Vaticano, 28 Gennaio 1936.

A Sua Eminenza Rev^{ma}
il Sig. Card. EUGENIO PACELLI
Segretario di Stato di Sua Santità

EMINENZA,

ho l'onore di portare a conoscenza di Vostra Eminenza l'esito felice di una pratica già da me iniziata, dietro diretta approvazione del Santo Padre, e di cui era a sua volta al corrente S. Eccellenza Mons. Ottaviani.

Si tratta della partecipazione della Radio Vaticana all'Unione Internazionale di Radiodiffusione.

L'opportunità, l'importanza e le difficoltà di questa partecipazione sono messe in evidenza in un "pro memoria" da me presentato al Santo Padre e di cui ho consegnato una copia a Sua Eccellenza Mons. Tardini: si tratta di guadagnare per via pratica un riconoscimento internazionale di una speciale posizione giuridica della Radio Vaticana, importante una prerogativa di universalità che non compete ad altri enti di radiodiffusione.

L'adesione della Radio Vaticana a detta unione dovrà essere, per esigenze di regolamento, accettata con una certa maggioranza di voti nel prossimo congresso parigino (febbraio 1936); ma la risposta è già nota: il Presidente dell'Unione, Sig. Rambert, avendo già interrogato i soci sull'opportunità di invitare la Radio Vaticana a partecipare all'Unione, in seguito alle risposte favorevoli, mi ha potuto rivolgere un'invito che non teme esiti negativi.

Direttamente sono membri dell'Unione gli enti stessi esercenti la radiodiffusione (nel nostro caso la Stazione Radio), ma in quanto la esercitano con approvazione delle rispettive autorità statali. Per meglio mettere in evidenza, con documenti scritti, che la prerogativa di universalità viene alla Radio Vaticana dal carattere spirituale della S. Sede e non dall'autonomia dello Stato della Città del Vaticano, sarei assai grato a Vostra Eminenza se potessi inviare al Presidente dell'Unione, insieme con la risposta di accettazione dell'invito, una copia di una lettera di Vostra Eminenza indirizzata a me, con la quale, Vostra Eminenza dichiarandosi informata dell'invito, mi autorizza ad accettarlo.

Nell'udienza concessami domenica scorsa il S. Padre si è benignamente degnato di significarmi la Sua approvazione anche circa questa particolarità.

Chinato al bacio della S. Porpora, mi professo

di Vostra Eminenza Rev^{ma}

Az 1936. január 28-án kelt fenti jegyzékében Filippo Soccorsi, a Vatikáni Városállam Rádióállomásának igazgatója tájékoztatja Eugenio Pacelli bíborost, a Szentszék államtitkárát a Vatikáni Rádió – Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetségébe történő – tagfelvételi eljárásának sikeres kimeneteléről. Filippo Soccorsi utal rá, hogy eddigi tevékenységét kifejezetten pápai jóváhagyással végezte, melyről tudott Mons. Ottaviani is (Alfredo Ottaviani 1935. december 18-ig az államtitkár helyettese). Utal egy *pro memoria*-ra, melyet a Szentatyának (XI. Piusz pápa) mutatott be, és egy példányát átadta Mons. Tardininek (Domenico Tardini 1935. december 19-től az államtitkár helyettese). Ez a dokumentum a Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetségében történő részvételnek a lehetőségére, fontosságára és nehézségeire mutat rá. Soccorsi ugyanakkor kiemeli a tagsággal kapcsolatban, hogy a gyakorlatban a Vatikáni Rádió különleges jogi helyzetének nemzetközi elismeréséről van szó, amely az egyetemesség fontos előjoga, ez pedig nem vonatkozik más műsorszolgáltató szervezetekre. Soccorsi megemlíti, hogy az IBU soron következő, 1936 februárjában megrendezésre kerülő párizsi konferenciáján bizonyos szavazattöbbséggel el kell fogadni a Vatikáni Rádió tagságát.^[32] Ugyanakkor, hangsúlyozza Soccorsi, hogy a válasz már (vagyis a konferenciát megelőzően) ismert. Maurice Rambert, az IBU elnöke megkérdezte az IBU tagjait a Vatikáni Rádió meghívásának lehetőségéről az IBU tagjai közé. Az IBU elnöke a kedvező válaszok nyomán eljuttatott a Vatikáni Rádió igazgatójához egy olyan meghívást, amely nem fél a negatív következményektől. Soccorsi kiemeli, hogy a műsorszórást végző szervezetek közvetlenül tagjai az IBU-nak, de csak akkor, ha ezt saját állami hatóságaik jóváhagyásával teszik. Soccorsi arra is rámutat, hogy az egyetemesség előjogát a Vatikáni Rádió a Szentszék spirituális jellegéből, nem pedig a Vatikáni Városállam autonómiájából eredezteti. Soccorsi úgy kíván az IBU elnökének válaszolni a Vatikáni Rádió meghívásának elfogadásáról, hogy ahhoz csatolni kívánja a Szentszék államtitkárának előzetes

[31] A jegyzéket a Szentszék Államtitkársága nem látta el iktatószámmal. A jegyzék alján Filippo Soccorsi S.J., a Vatikáni Városállam Rádióállomása igazgatójának aláírása található. Filippo Soccorsi (1900–1961) matematika és fizika diplomát szerzett, elektromérnök szakember volt. 1922-ben lépett be a Jézus Társaságába, 1931-ben szentelték pappá. 1934-ben, 34 évesen lett a Vatikáni Rádió második igazgatója Giuseppe Gianfranceschi halála után, és ezt a pozíciót 1953. március 14-ig töltötte be. Soccorsi haláláig a Pápai Gergely Egyetemen az atomelmélet és a magfizika professzora volt. Ezekből a tárgyakból, valamint az energiáról, a termodinamikáról és az elektromágnesesség elveiről szóló tudományos monográfiái jelentek meg. Kiemelkedőnek tekintendő az 1947-ben megjelentetett, a Római és Egyetemes Inkvizíció Szent Kongregációja (jelenleg Hittani Dikasztérium) által Galileo Galileivel szemben lefolytatott perről szóló monográfiája.

[32] A Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetségének Luzernben, 1933. május 12-én elfogadott Alapszabálya 4. cikkének b) pontja értelmében a különleges tagság elnyeréséhez, valamint az ezzel járó jogok és kötelezettségek megállapításához a Közgyűlés tagjai legalább háromnegyedének szavazata volt szükséges (Statuts de l'Union Internationale de Radiodiffusion Adoptés par l'Assemblée Générale Ordinaire de l'Union Internationale de Radiodiffusion, tenue Lucerne, le 12 mai 1933. United Nations Archives in Geneva, R4321/9G/663/663/Jacket1, Radio station – Correspondence with the International Broadcasting Union, 1932–1937).

felhatalmazását azzal a nyilatkozattal, hogy az államtitkár értesült a meghívás tényéről. Soccorsi azt is megjegyzi, hogy a jegyzék keltét megelőző vasárnapi (1936. január 26.) audiencián a pápától közvetlenül jóváhagyást kapott.

A Vatikáni Városállam akkor hatályos első Alaptörvényének^[33] 3. cikke úgy rendelkezett, hogy a külföldi államokkal fenntartott kapcsolatokban a Vatikáni Városállamot a diplomáciai kapcsolatok terén és a nemzetközi szerződések megkötése során a pápa képviseli, melyet a Szentszék Államtitkársága útján lát el.^[34] A Vatikáni Városállam megalakulásától kezdve egészen a 2000. évi második Alaptörvény hatálybalépéséig más jogalanyokra, így a nemzetközi szervezetekre vonatkozóan sem tartalmazott semmilyen rendelkezést a Vatikáni Városállam Alaptörvénye. Általában véve azonban elmondható, hogy a gyakorlatban a külkapcsolatok folytatása során ennek nem volt semmilyen különösebb jelentősége. Egyrészt a Vatikáni Városállam nemzetközi szervezetek munkájában részt vett, és ugyanúgy a Szentszék Államtitkársága működött közre a Vatikáni Városállamot érintő ilyen jellegű kapcsolatok fenntartásában is. Jelen esetben viszont nem azzal a klasszikus esettel állunk szemben, amikor a Szentszék Államtitkársága tényleges képviseleti formában közreműködik a Vatikáni Városállam nemzetközi kapcsolataiban. Azokban az esetekben ugyanis a Szentszék Államtitkársága jár el hivatalos képviseleti minőségben, de a nemzetközi joghatást kiváltó kérdésekben a Vatikáni Városállam Kormányától beszerzett jognyilatkozatok alapján történik a városállam képviselése. Elengedhetetlen megjegyezni, hogy a Vatikáni Rádió a megalakulásától kezdve egészen 1985. december 31-ig a Vatikáni Városállam szerve volt, közvetlenül a városállam Kormányzóságának alárendelve.

Jelen esetben Filippo Soccorsi a fenti jegyzékében is utal rá, hogy a műsorozást végző szervezetek közvetlenül tagjai az IBU-nak, de csak akkor, ha ezt saját állami hatóságai jóváhagyásával teszik. Az IBU esetében tehát az egyes műsorszolgáltatók vezetői jogosultak közvetlenül eljárni, saját államuk hatóságaitól pedig nem meghatalmazásra, hanem hozzájáruló nyilatkozatra van szükség, és erre is csak az IBU-hoz történő csatlakozás vonatkozásában. Nem áll rendelkezésre adat arra vonatkozóan, hogy a Vatikáni Városállam kormányzójától előzetesen kért volna-e bármilyen felhatalmazást Filippo Soccorsi. Ennek nincs is jelentősége, hiszen Soccorsi a fenti jegyzékének elején utal rá, hogy eddigi tevékenységét a pápa, vagyis egyben a városállam uralkodójának jóváhagyásával

[33] Motu Proprio Di Nostro. N. I. – Legge fondamentale della Città del Vaticano, 7 giugno 1929, AAS Supplemento per le leggi e disposizioni dello Stato della Città del Vaticano, 1929/1, 1-4.

[34] 2001. február 27-től kezdve, amikor a Szent II. János Pál pápa (1978–2005) által 2000. november 26-án kihirdetett második vatikánvárosi Alaptörvény hatályba lépett, ezt a rendelkezést kiterjesztették a nemzetközi jog egyéb, más alanyaira is (2. cikk). (Motu Proprio Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano, 26 novembre 2000, AAS Supplemento per le leggi e disposizioni dello Stato della Città del Vaticano, 2000/71, 75-83.) Főszabályként ugyanezt a rendelkezést tartalmazza a Ferenc pápa (2013–) által 2023. május 13-án kihirdetett, 2023. június 7. óta hatályos új Alaptörvény 6. cikkének 1. pontja (L'Osservatore Romano, CLXIII, n. 111, sabato 13 maggio 2023, 10, Motu Proprio Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano, 13 maggio 2023.).

végezte a tagfelvételi eljárást érintően. Megjegyzendő, hogy ez még csak belső jogi kérdés, vagyis a pápa előzetes szóbeli felhatalmazása Soccorsi részére a tagfelvételi eljárással kapcsolatos egyeztetésekkel kapcsolatban az IBU számára nem volt szükséges. Kifejezetten nemzetközi jogi relevanciával viszont Soccorsi fenti jegyzékének a legvégén van a hangsúly. Abban az időben a Vatikáni Város-állam Kormányzósága a jelenlegihez képest jóval csekélyebb volt, a Rádióállomás pedig a Kormányzóság igazgatósága volt. Így feltételezhető, hogy állami hatóságként az államfőn, vagyis a pápán kívül az IBU Soccorsitól csak Vatikánváros kormányzójának hozzájáruló nyilatkozatát tudta volna elfogadni a tagfelvétel kérdésében. Jelen esetben Soccorsi a jegyzékének legvégén utal rá, hogy közvetlenül a pápától, vagyis a városállam uralkodójától megkapta a jegyzék keltét megelőzően két nappal az előzetes jóváhagyást. Ahogyan korábban szó volt róla, a szóbeli jognyilatkozat is érvényes, de ezt Soccorsinak jelen esetben az IBU felé valahogyan igazolnia kellett. Ahogyan korábban kitértünk rá, Soccorsi kifejezetten azt kérte a Szentszék államtitkárától, adjon előzetes felhatalmazást részére az IBU-tagságra történő meghívás elfogadására, azzal a nyilatkozattal, hogy az államtitkár értesült a meghívás tényéről. Nyomatékosan hangsúlyozni kell, hogy ez a felhatalmazás jelen esetben semmi esetre sem jelenti azt, hogy a Szentszék Államtitkársága a Vatikáni Városállam szuverenitását érintő kérdésekbe beavatkozhatna, de azt sem jelenti, hogy a Vatikáni Városállam és annak Kormányának nemzetközi jogi cselekvőképessége ne lenne teljes. Jelen esetben sokkal inkább arról van szó, hogy az államokkal fenntartott külkapcsolatokhoz hasonlóan a városállamot érintő egyéb kérdésben is a Szentszék Államtitkársága járt el, nem pedig a városállam akkori kormányzója. Azt is hangsúlyozni kell, hogy a Szentszék államtitkárától kért felhatalmazás jelen esetben semmi esetre sem jelentheti azt sem, hogy a Szentszék államtitkára Vatikánváros kormányzójának hatáskörében adna felhatalmazást (melyre nincs lehetőség, hiszen két eltérő nemzetközi jogalanyról van szó). Soccorsi azzal zárta fenti jegyzékét, hogy megkapta a pápától (vagyis egyben a városállam uralkodójától) a szóbeli jóváhagyást. Tehát jelen esetben kizárólag úgy lehet nemzetközi jogi értelemben tekinteni, hogy a Szentszék államtitkárának hozzájáruló nyilatkozata a pápa felhatalmazásán alapul. A pápa jelen esetben egyszemélyben a Vatikáni Városállam uralkodója, és egyszemélyben ő maga a Szentszék, vagyis a városállam felett a szuverenitás teljes hordozója nemzetközi jogi szempontból. Ahogyan korábban is említettük, a Szentszék államtitkára pedig a kormányfővel egyenrangú a nemzetközi jogban, így minden külön meghatalmazás nélkül jogosult eljárni a Szentszék, vagyis a pápa képviseletében. Az IBU-tagsághoz való hozzájárulást ugyan a Szentszék mint a szuverenitás hordozójának képviseletében teszi meg az államtitkár, de ez kizárólag azért történik teljesen szabályszerűen Vatikánváros kormányzójának hozzájárulása nélkül, mert a pápa mint egyben államfő előzetesen megadta a felhatalmazást, így lényegében véve a pápai szóbeli jognyilatkozat írásbeli megerősítését kéri Soccorsi a Szentszék államtitkártól. Van továbbá egy kevésbé jogi, mintsem gyakorlati jellegű, sajátos oka annak, amiért jelen esetben még célszerű is volt a Szentszék államtitkárától a felhatalmazás

írásbeli megadását kérni. A Vatikáni Rádió hiába a Vatikáni Városállam szerve volt még akkoriban, Soccorsi is rámutatott a jegyzékében, hogy az IBU-ban a különleges tagság elnyeréséhez a vatikáni műsorszolgáltató egyetemes előjoga a Szentszék spirituális jellegéből következik, nem pedig a Vatikáni Városállam szuverenitásából.

4. A Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetsége főtítkárnak levele Filippo Soccorsinak, a Vatikáni Városállam Rádióállomása igazgatójának (ASRS, OO.II., Pio XI, Radio 3400, Pos. 1, ff. 63^r–63^v.)

COPIA

UNION INTERNATIONALE DE RADIODIFFUSION

13, Cours des Bastions

Genève.

le 29 Janvier 1936.

Monsieur le Directeur
de la station de radiodiffusion
du Vatican,
Révérend Père Filippo Soccorsi,
Cité du Vatican.

Votre télégramme
du 24 janvier 1936.

Monsieur le Directeur,

J'ai l'honneur de vous accuser réception de votre télégramme du 24 janvier par lequel vous nous notifiez le désir du service de radiodiffusion de la cité du Vatican d'être reçu au sein de notre institution lors des prochaines réunions de Paris et que Monseigneur LAGHI est chargé de donner l'accord de votre service aux conditions d'admission.

L'admission de membres à titre spécial étant du ressort de l'assemblée générale, notre président a convoqué samedi dernier, une assemblée générale extraordinaire, qui aura lieu mardi 25 février à 17 heures à l'Hôtel Continental à Paris.

Je me ferai un plaisir de vous communiquer immédiatement les résultats de la réunion de l'assemblée générale. En attendant vous m'obligeriez beaucoup en me renseignant, dès que cela vous sera possible, sur les quelques points suivants:

1) la nature de l'autorisation accordée à votre organisme par l'Etat du Vatican,

- 2) le nombre, la puissance et les longueurs d'ondes de vos stations d'émission,
- 3) les heures d'émission régulières de vos stations.

Selon votre demande, notre président et moi-même allons nous mettre immédiatement en rapport avec Monseigneur LAGHI.

Veuillez croire, Monsieur le Directeur, à l'assurance de notre considération distinguée.

Le Secrétaire Général:

.....^[35]

Az IBU főtitkára a fenti, 1936. január 29-én kelt megkeresést Filippo Soccorsinak, a Vatikáni Városállam Rádióállomása igazgatójának küldte. A levélből kiderül, hogy Filippo Soccorsi 1936. január 24-én táviratot küldött az IBU-nak, melyben kérte az IBU soron következő párizsi találkozásán a vatikánvárosi műsorszolgáltató felvételét az IBU tagjai közé. Az IBU főtitkára közli, hogy a rendkívüli tagfelvétel a Közgyűlés hatáskörébe tartozik, ezért az IBU elnöke 1936. február 25-én 17 órára a párizsi Continental Hotelbe rendkívüli Közgyűlést hívott össze. Az IBU főtitkára a tagfelvételt megelőzően az alábbiakról kér tájékoztatást Soccorsitól: a Vatikáni Állam által a vatikáni műsorszolgáltatónak adott felhatalmazás jellege; adóállomásainak száma, teljesítménye és hullámhossza; állomásainak szokásos adásideje. Az IBU főtitkára egyidejűleg tudomásul veszi, hogy Soccorsi a korábban megküldött táviratában Mons. Laghit jelölte meg, mint aki felelős azért, hogy a vatikáni műsorszolgáltató nevében beleegyezését adja az IBU-ba történő belépési feltételekhez. A főtitkár közli ezzel kapcsolatban, hogy ő és az IBU elnöke haladéktalanul kapcsolatba lépnek Mons. Laghival. Az IBU főtitkárának levele 1936. január 29-én kelt, vagyis egy nappal később, mint ahogy Filippo Soccorsi megküldte a korábbiakban tárgyalat jegyzékét a Szentszék államtitkárának. Az IBU főtitkárának jelen leveléből is látható, hogy az IBU teljes tudatában volt annak, miszerint a Vatikáni Rádió a Vatikáni Városállam saját szerve volt ekkoriban. Az IBU főtitkára kifejezetten a Vatikáni Városállam által megadott felhatalmazást említi a vatikáni műsorszolgáltató vonatkozásában. A korábbiakban tárgyalatokat csak ismételni lehet, miszerint annak speciális oka van, hogy Soccorsi a Szentszék államtitkárától, és nem pedig Vatikánváros kormányzójától kérte a tagfelvételi eljárásához az írásbeli felhatalmazás megadását. De ez nem azt jelenti, hogy az IBU a Vatikáni Városállam szuverenitását kétségbe vonta volna. Ahogyan a fenti levélből is látható, ennek éppen az ellenkezője igaz, hiszen a Vatikáni Városállam felhatalmazásáról, vagyis hozzájáruló nyilatkozatáról tesz említést az IBU főtitkára.

[35] Mivel a Szentszék Államtitkársága csak az eredeti levél gépirással készült másolatát kapta meg, így ezen az iraton sem aláírás, sem bélyegzőlenyomat nem szerepel. A levél végén a főtitkár („Le Secrétaire Général:”) alatti pontozás valószínűleg az eredeti iraton található aláírást helyettesíti. A másolatilag érkezett iratot a Szentszék Államtitkársága nem látta el iktatószámmal.

XI. Piusz pápa (jobbra) és Filippo Soccorsi S.J., a Vatikáni Rádió második igazgatója (balra) a vatikáni Apostoli Palota pápai dolgozószobájában, 1934. október 24-én (Forrás: Pastora-le Desio: Papa Pio XI Achille Ratti, a Cento anni dalla sua elezione al Soglio di Pietro, 2022.)

5. A Szentszék Államtitkársága részére készült pro memoria a Vatikáni Rádió különleges tagságáról a Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetségében (ASRS, OO.II., Pio XI, Radio 3400, Pos. 1, ff. 65–67.)

PRO MEMORIA

L'Union Internationale de Radiodiffusion (U.I.R.) è un'associazione avente personalità giuridica, costituita allo scopo di collegare i diversi organismi d'Europa e degli altri continenti, i quali esercitano un servizio di radiodiffusione, di centralizzare lo studio di tutte le questioni derivanti dallo sviluppo della radiodiffusione, di sostenere gl'interessi della radiodiffusione e perseguire ogni progetto diretto a favorirne lo sviluppo.

I membri dell'Unione si distinguono in membri attivi, membri associati e membri a titolo speciale.

Sono membri attivi gli organismi esercitanti in Europa un servizio di radiodiffusione destinato agli ascoltatori dei territori europei, soggetti all'autorità del rispettivo paese.

Sono membri associati, gli organismi o gruppi di organismi di radiodiffusione della regione extraeuropea.

Sono membri a titolo speciale gli organismi di radiodiffusione che espletano la loro funzione senza che ricorrano le condizioni previste per i membri attivi.

Secondo autorevoli informazioni, tale titolo speciale è stato incluso espressamente per la Radio Vaticana e per quelle delle Società delle Nazioni: il ravvicina-

mento dei due casi mette in evidenza una prerogativa di universalità, indipendentemente e al di sopra di sovranità civile.

Era di capitale importanza per la Radio Vaticana avere il suo esercizio radiofonico sotto l'egida di un simile riconoscimento internazionale, che, per quanto sia stabilito in seno ad una associazione privata, è praticamente ratificato senza discussioni dai Congressi Internazionali di plenipotenziari e rappresentanti degli Stati. La pratica importanza di un riconoscimento di un "titolo speciale" per la Radio Vaticana è stata già illustrata.

Per quanto l'adesione della Radio Vaticana "a titolo speciale" fosse stata prevista dalla stessa Unione, pure deve dirsi che la prospettiva era stata insinuata da persone benevole verso la Santa Sede, senza che i singoli membri dell'Unione si rendessero bene conto sia delle specialità del titolo, sia della felicissima corrispondenza tra il titolo escogitato e gli interessi e le esigenze della Radio Vaticana.

Perciò al Congresso di Parigi delle difficoltà furono sollevate, non ostante le precauzioni prese affinché tutte le discussioni fossero eliminate: si è fatto appello alla sovranità territoriale della Santa Sede come a un titolo che è comune con gli altri Stati, e in forza del quale la Santa Sede aveva già partecipato ai Congressi di plenipotenziari di Madrid e di Lucerna.

Tale titolo comune certamente esiste: è sufficiente per la S. Sede per le sue comunicazioni telegrafiche, non risponde però ad una proporzionata base giuridica per le emissioni radiofoniche; a Madrid e a Lucerna ci si era valsi del titolo comune e non sarebbe stato certo prudente sollevare là questioni del genere.

Il titolo speciale ora avanzato mette in evidenza la distinzione tra Santa Sede e la Sovranità territoriale dello Stato della Città del Vaticano, o meglio la ragion d'essere soprastatale dello Stato della Città del Vaticano: di qui incomprensioni e ostilità nella assemblea del Congresso Parigino, e pericolo della discussione.

La proposta della Commissione Giuridica del Congresso di ammettere la Radio Vaticana a titolo comune, con parità di diritto e con voto deliberativo, nonchè col diritto di esercitare la radiodiffusione a grande distanza su onde corte per quanto apparentemente più favorevole, non era conforme ai criteri con cui il Direttore della Radio aveva da lungo tempo preparato il passo e avrebbe costituito una insidia assai pericolosa pel futuro, in vista dei diversi accordi che si preparano in fatto di onde medie e corte. Perciò mentre nella Assemblea si svolgevano le incompetenti discussioni, nei corridoi si insinuava a persone conosciute come ben affette verso la Santa Sede la soluzione che dovevano sostenere e che hanno fedelmente riferito e sostenuto nelle sedute. Finalmente la questione è stata risolta conforme alle direttive del Direttore della Radio e a una di lui esplicita approvazione telefonica da Roma.

I termini della soluzione sono i seguenti: il "Titolo speciale" è stato riconosciuto; la Radio Vaticana potrà farsi rappresentare a tutte le riunioni dell'U.I.R. con voto consultivo, avrà diritto a ricevere tutte le pubblicazioni dell'Unione e dovrà contribuire alle spese col pagamento di mille franchi svizzeri all'anno.^[36]

[36] Az iraton nem szerepel dátum, név és aláírás sem. Az iratot a Szentszék Államtitkársága nem látta el iktatószámmal.

A *pro memoria* mindenekelőtt megjegyzi, hogy az IBU egy jogi személyiséggel rendelkező egyesület. Az IBU célkitűzésein túl a tagság három típusáról tesz említést: teljes jogú tagok (saját országuk felhatalmazása alapján Európában rádiós műsorszóró szolgáltatást működtetnek, amely az európai területek hallgatóinak szól), társult tagok (nem európai régióból származó műsorszolgáltatók vagy azok csoportjai), különleges tagok (olyan műsorszolgáltatók, amelyek anélkül látják el feladatukat, hogy teljesítenék a teljes jogú tagokra vonatkozó feltételeket). Megbízható információk szerint ez a különleges tagság kifejezetten a Vatikáni Rádió és a Nemzetek Szövetsége számára lett létrehozva. Az emlékeztető ezzel kapcsolatban a polgári szuverenitáson felül álló egyetemesség előjogát emeli ki. A Vatikáni Rádió számára kiemelt fontosságú volt, hogy a műsorszolgáltatást egy ilyen nemzetközi elismerés égisze alatt végezze, amelyet bár egy magánszervezetten belül alapítottak, de azt a gyakorlatban vita nélkül elismerik nemzetközi konferenciákon az államok képviselői és meghatalmazottjai. A Vatikáni Rádió különleges minőségben történő csatlakozását maga az IBU is látta előre. Bár ezt a Szentszék iránt jóindulatú emberek sugalmazták, anélkül, hogy az IBU egyes tagjai tudták volna ennek a különleges tagságnak a sajátosságait, illetve azt, hogy ez a Vatikáni Rádió érdekeivel és szükségleteivel összhangban van. A párizsi konferencián nehézségek merültek fel, annak ellenére, hogy mindent megtettek ennek kiküszöbölésére. A konferencián a Szentszék területi szuverenitására úgy hivatkoztak, mint amely ugyanolyan közönséges, mint bármely más államé, ilyen minőségben pedig a Szentszék már részt vett a madridi és a luzerni nemzetközi konferenciákon. A most előterjesztett különleges cím kiemeli a Szentszék és a Vatikáni Városállam területi szuverenitása közötti különbséget, vagy inkább a Vatikáni Városállam nemzetek feletti létjogosultságát. Ebből eredtek a félreértések és az ellenségeskedés a párizsi konferencia Közgyűlésén. A konferencia Jogi Bizottságának javaslata az volt, hogy a Vatikáni Rádiót közönséges jogcímen, egyenlő jogokkal és konzultatív szavazattal, valamint rövidhullámú távolsági műsorszórási joggal vegyék fel az IBU tagjai közé. Ez a javaslat látszólag kedvezőbb volt, de nem felelt meg azoknak a kritériumoknak, amelyekkel a Vatikáni Rádió igazgatója régóta előkészítette az IBU-hoz történő csatlakozást, és nagyon veszélyes lett volna a jövőre nézve, a közép- és rövidhullámokkal kapcsolatos különböző megállapodásokra való tekintettel.

Az IBU Közgyűlésén inkompetens megbeszélések zajlottak. Ezért a folyosókon a megoldást olyan embereknek sugalmazták, akikről ismert, hogy a Szentszék iránt jóindulatúak, ők pedig erről hűségesen beszámoltak az üléseken és támogatták is azt. Végül az ügyet a Vatikáni Rádió igazgatójának utasításai és Rómából érkezett kifejezett telefonos jóváhagyása alapján megoldották. Az IBU-ba történő tagfelvételi kérdés megoldása a következő feltételekkel történt: A Vatikáni Rádió számára a különleges cím elismerésre került. A Vatikáni Rádió minden IBU találkozáson képviselhető magát konzultatív szavazattal. A Vatikáni Rádió jogosult lesz továbbá az IBU összes kiadványát megkapni. A Vatikáni Rádió évi ezer svájci frank megfizetésével kell hozzájárulnia a kiadásokhoz.

A Szentszék Államtitkársága számára készült fenti *pro memoria* is azt igazolja, hogy a Szentszék és a Vatikáni Városállam nemzetközi jogi elhatárolása nem minden esetben volt egyszerű. Érzékelhető ugyanakkor, hogy sem a Szentszék, sem pedig a Vatikáni Városállam nemzetközi jogi státusával kapcsolatban nem merültek fel kétségek az IBU tagjai körében. Sokkal inkább gyakorlati elhatárolási problémákról, illetve ténybeli tévedésekről, félreértésekről volt szó. A *pro memoria* tanúsága szerint látható, hogy ilyen például az az alapvető jogi és ténybeli tévedés, miszerint a párizsi konferencián többeknek az volt a téves meggyőződése, hogy a Szentszék részt vett a madridi és a luzerni nemzetközi konferenciákon. Megjegyzendő, hogy az 1932-es madridi és az 1933-as luzerni konferenciákon nem vett részt a Szentszék, és ahogyan korábban tárgyaltuk, ezeken a konferenciákon a Vatikáni Városállam vett részt, és a Vatikáni Városállam volt valamennyi nemzetközi szerződésnek a részese. Látható, hogy az IBU párizsi konferenciáján ez a félreértés újabb problémákat generált. A Vatikáni Városállam esetében jogosan hivatkoztak volna arra, hogy szuverenitása teljesen ugyanolyan, mint bármely más államé. Másrészt látható, hogy a párizsi konferencián a Szentszék területi szuverenitása is szóba került, és így hasonlították a Szentszék nemzetközi jogi helyzetét az államokéhoz. Ez sem volt feltétlenül szerencsés, mert az nyilvánvaló tény, hogy a Szentszék nemzetközi jogilag teljes szuverenitást gyakorol a Vatikáni Városállam felett, azonban ez egy speciális, teljesen egyedülálló nemzetközi jogi kérdés, mivel ez jóval túlmutat azon a tényen, mint amikor egy adott állam államterülettel rendelkezik. Vagyis államterülete ténylegesen a Vatikáni Városállamnak mint a nemzetközi jog alanyának van, ezen állam felett pedig a Szentszék mint a nemzetközi jog teljesen eltérő alanya szuverenitást gyakorol. Ténylegesen tehát a Szentszék sajátos nemzetközi jogi helyzetének a megközelítésével voltak alapvető problémák. Azonban hangsúlyozni kell, hogy az IBU-tagsággal kapcsolatban kialakult vita ellenére a Szentszéket is és a Vatikáni Városállamot is teljes mértékben a nemzetközi jog alanyának tekintették, arról szó sem volt, hogy ezt bárki kétségbe vonta volna. A Szentszék sajátos, az államokétól eltérő különös nemzetközi helyzetének a tisztázása jelentette a fő problémát. Megjegyzendő, hogy a párizsi konferencián nem arról volt szükséges meggyőzni az IBU tagjait, hogy a Szentszék nemzetközi jogi szuverenitása úgymond túlmutat az államokén, hanem arról, hogy teljesen más sajátosságai vannak. Elméleti szinten ugyanis nemzetközi jogi szempontból a Szentszék nincs földrajzilag helyhez kötve, mint az államok. Az állam államterület nélkül nem létezik. A Szentszék viszont igen, és nemzetközi jogi szempontból nincs jelentősége annak, hogy földrajzilag honnan folytatja tényleges tevékenységét, de ebből a szempontból irreleváns az is, hogy tartozik-e a szuverenitása alá állam, vagy sem. Jelen esetben tehát azt kellett tisztázni az IBU Közgyűlésén, hogy a Szentszék sajátos nemzetközi helyzetéből adódóan a műsorszórás terén az egész világra kiterjedő, teljesen egyedi, transznacionális tevékenységet végez, ellentétben az egyes államok nemzeti műsorszolgáltatóival. Ezt pedig még annak ellenére is figyelembe kellett vennie az IBU-nak, hogy akkoriban a Vatikáni Rádió még a Vatikáni Városállam szerve volt, mivel a műsorszórás tényleges

célja a valóságban a Szentszék egyetemes, az egész világra kiterjedő, nemzeteken és államhatárokon túlmutató műsorszolgáltatása volt. Vagyis a Vatikáni Rádió univerzális műsorszórási tevékenységét nem lehetett más államok földrajzilag helyhez kötött nemzeti műsorszolgáltatóihoz hasonlítani. Az IBU Közgyűlése végül a különleges tagság biztosításával ezt a speciális helyzetet tudta kiküszöbölni.

V. KÖVETKEZTETÉSEK

A két világháború közötti nemzetközi jogi szakirodalom jelentős része vagy elkezdte tagadni a Szentszék nemzetközi jogalanyiságát, vagy egyfajta kvázi-jogalanyiságot próbált mesterségesen kreálni, melynek a valóságban nemzetközi jogi alapja nem volt. Ennek azonban semmilyen érdemi nemzetközi jogi relevanciája és hatása nem volt a nemzetközi jog szabályaira és a tényleges nemzetközi joggyakorlatra. A Vatikáni Városállam nemzetközi jogi helyzetének megítélése az állam keletkezését követő időszakban kevésbé volt problémás; a városállam nemzetközi jogi helyzetének megítélése, nemzetközi jogalanyiságának megkérdőjelezése évtizedekkel későbbi doktrinális probléma. A Vatikáni Városállamot bármennyire is bilaterális nemzetközi szerződés keletkeztette, az állam keletkezése a nemzetközi jogban objektív, így ahhoz nem szükséges más államok elismerése sem. Az a nemzetközi jogi tény, hogy az Apostoli Szentszék mint a nemzetközi jog alanya a Vatikáni Városállam felett szuverenitást gyakorol, nem újdonság a nemzetközi jogban, hanem tulajdonképpen több mint egy évezredes hagyomány, mivel a nemzetközi jog mindig is az Apostoli Szentszék szuverenitását ismerte el a Pápai Állam (korábban Egyházi Állam) felett. A Vatikáni Városállam nemzetközi jogalanyiságának megkérdőjelezése a kezdeti időszakban éppen azért volt elhanyagolható, mivel a két világháború közötti időszakban az államok kizárólagos nemzetközi jogalanyisága elismerésének doktrínája került előtérbe. Ugyanakkor a Vatikáni Városállam nemzetközi jogalanyiságának tényleges megnyilvánulása pont abban valósult meg, hogy nemzetközi konferenciákon képviseltette magát és nemzetközi szerződések részesévé vált, nemzetközi szervezetek tagjává vált. Közvetlenül a városállam megalakulását követő időszakban elsősorban az állam funkcionális működéséhez szükséges szolgáltatásokat érintő nemzetközi szerződésekben való részvétel került előtérbe. Ezek közül is a kor két legfontosabb és leghatározottabb szolgáltatását érintően, vagyis a távíró és a posta terén a Szentszék még a városállam tényleges keletkezését megelőzően gondoskodott a Vatikáni Városállam csatlakozásáról a vonatkozó nemzetközi szerződésekhez, illetve szervezetekhez. Attól, hogy a Vatikáni Városállam képviselőjében a diplomáciai kapcsolatok terén és nemzetközi szerződéskötési eljárásokban a Szentszék Államtitkársága jár el, az semmi esetre sem alapozta meg soha azt, hogy ez bármilyen formában a városállam nemzetközi jogalanyiságának vagy cselekvőképességének megkérdőjelezéséhez vezessen, mivel ez belső jogi alkot-

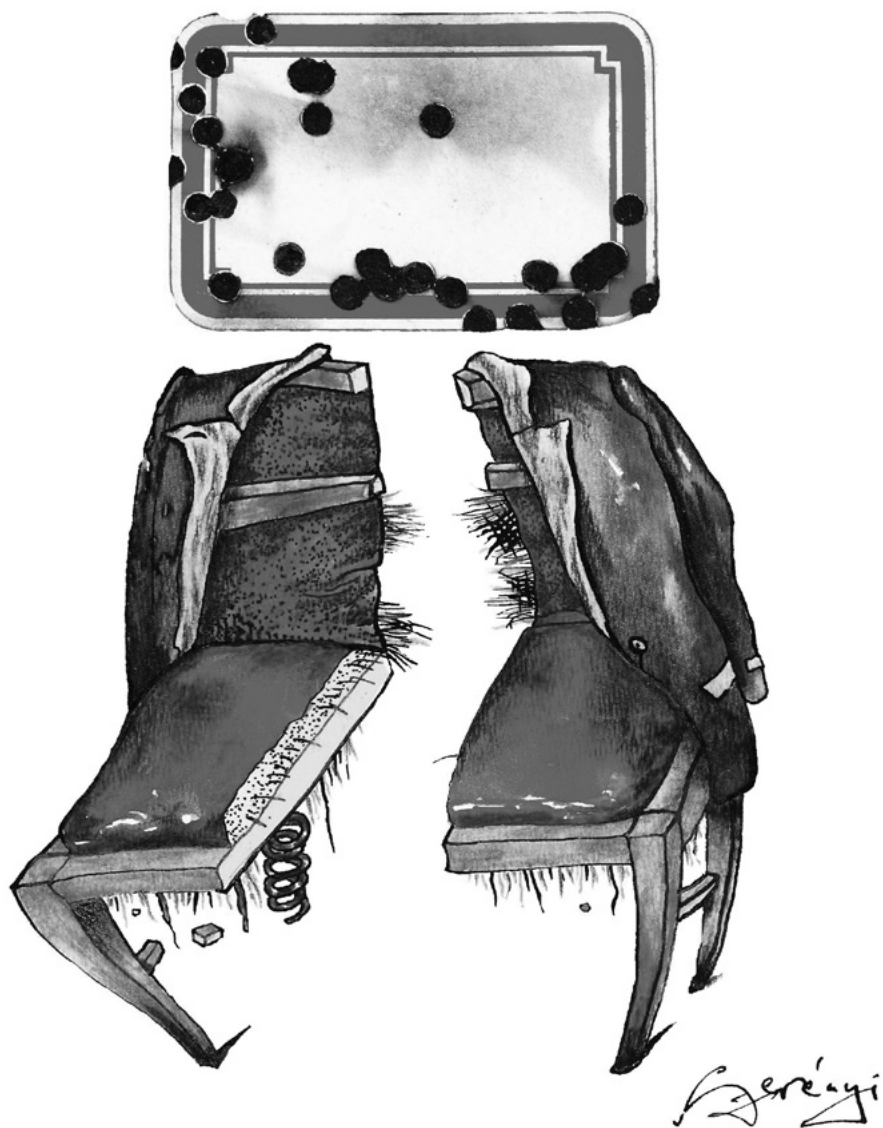
mányos szabályon alapul, ráadásul a nemzetközi jogban teljesen elfogadott és nem példa nélküli, hogy egy nemzetközi jogalany képviseletében egy teljesen másik jogalany járjon el. Az Apostoli Szentszék pedig bármennyire is a szuverenitás hordozója a Vatikáni Városállam felett, a két jogalany teljesen elkülönült kormányzati szervezettel rendelkezik, így látható, hogy a Vatikáni Városállamot érintő nemzetközi szerződések vonatkozásában a Szentszék Államtitkársága hiába rendelkezik általános alkotmányos felhatalmazáson alapuló képviseleti jogkörrel, a képviseleti jogosultság gyakorlása során is jognyilatkozatot szerez be a Vatikáni Városállamtól. A Vatikáni Rádió funkcionalitását tekintve mindig is ugyanazt a szerepet töltötte be a műsorszolgáltatás terén, mint napjainkban, de jelenleg a funkciójának megfelelően a Szentszékhez tartozik, azon belül pedig a Kommunikációs Dikasztérium része más médiumokhoz hasonlóan. Azonban a Vatikáni Városállam megalakulását követően nem a Vatikáni Rádió funkciója miatt lett a Rádióállomás a Vatikáni Városállam Kormányzóságának alárendeltségébe tartozó szerv. Abban az időben a távközlési szolgáltatásokat sokkal szorosabban együtt kezelték a gyakorlatban. Ennek egyik fő állomását jelentették az egymással párhuzamosan megrendezett 1932-es madridi nemzetközi konferenciák. Másrészt a Lateráni Paktum is szorosan együtt kezelte ezeket a szolgáltatásokat, ráadásul a Guglielmo Marconi által megépített Vatikáni Rádióállomás nem csak a műsorszolgáltatás funkcióját volt hivatott betölteni, hanem a kor másik távközlési vívmányát, a rádiótávírást is biztosította. A Nemzetközi Műsorszolgáltatók Szövetségében hiába nem az államok kormányai képviseltették magukat, releváns következtetéseket vonhatunk le abban a tekintetben, hogy akkoriban – leszámítva a tudományos szakirodalmat – a gyakorlatban érdemlegesen senki nem kérdőjelezte meg főszabályként sem az Apostoli Szentszék, sem pedig a Vatikáni Városállam nemzetközi jogalanyiságát. A területi szuverenitás fogalmának előtérbe kerülése a legjobb példa arra, miszerint szükséges lett volna tisztázni, hogy a Szentszék esetében az, hogy egy állam felett szuverenitást gyakorol, teljesen speciális, de több mint ezeréves nemzetközi jogkérdés, ami teljesen mást jelent, mint az államok esetében az államterület és az állam területi szuverenitásának kérdése.

IRODALOM

- Acta Pii PP. XI. Nuncium Radiophonicum. Die XII Februarii MDCCCXXXI. In: *Acta Apostolicae Sedis*. Vol. 33/1931.
- Archivio Storico della Pontificia Università Gregoriana (Elérhető: <https://archiviopug.org/wp-content/uploads/2015/11/gian.jpg>. Letöltés ideje: 2025. január 13.).
- Città del Vaticano, Archivio Storico della Segreteria di Stato – Sezione per i Rapporti con gli Stati e le Organizzazioni Internazionali, Organizzazioni Internazionali, Pio XI, Radio 3400, Pos. 1.
- Clara, Kristine et al. (eds.) (2015): *Paris, 1865: The Birth of the Union*. International Telecommunication Union, Geneva.
- Convention Internationale des Télécommunications, Madrid, le 9 décembre 1932.

- Document N° 34. Confédération suisse. Rapport d'Ensemble. In: *Documents de la Conférence Européenne des Radiocommunications, Lucerne, Mai/Juin 1933*. Bureau International de L'Union Télégraphique, Berne, 1933.
- Document N° 45. Procès-verbal de la séance d'ouverture de la Conférence et de la première assemblée plénière. 15 mai 1933. In: *Documents de la Conférence Européenne des Radiocommunications, Lucerne, Mai/Juin 1933*. Bureau International de L'Union Télégraphique, Berne, 1933.
- Documents de la Conférence Européenne des Radiocommunications, Lucerne, Mai/Juin 1933. Bureau International de l'Union Télégraphique, Berne, 1933.
- Documents de la Conférence Radiotélégraphique Internationale de Madrid (1932), Tome II, Travaux de la Conférence (Délibérations, Actes Définitifs). Bureau International de L'Union Télégraphique, Berne, 1933.
- Gressmann, Rudolf (2000): Some Historical aspects of broadcasting technology. In: *EBU Technical Review*. No. 283, June 2000.
- Huth, Arno (1942): Radio Today. The Present State of Broadcasting. In: *Geneva Studies*. Vol. XII, No. 6, July 1942.
- ITU.int: Member States. (Elérhető: <https://www.itu.int/hub/membership/our-members/directory/?myitu-members-states=true&request=countries>. Letöltés ideje: 2024. október 13.).
- La Radiodiffusion: Instrument de Rapprochement International. Document présenté à l'Organisation Internationale de Coopération Intellectuelle par l'Union Internationale de Radiodiffusion. Office International de Radiodiffusion, Genève, juin 1937. (UNESCO Archives, FR PUNES AG 01-IICI-H-VIII-3, Union Internationale de Radiodiffusion, 1929–1939).
- League of Nations Treaty Series 117 (1931–1932).
- Lommers, Suzanne (2012): *Europe – On Air. Interwar Projects for Radio Broadcasting*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- L'Osservatore Romano, CLXI, n. 28, giovedì 4 febbraio 2021, 6, Lombardi, Federico: No-vant'anni fa nasceva la Radio Vaticana. Al servizio del Papa.
- L'Osservatore Romano, CLXIII, n. 111, sabato 13 maggio 2023, 10, Motu Proprio Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano, 13 maggio 2023.
- Motu Proprio Di Nostro. N. I. – Legge fondamentale della Città del Vaticano, 7 giugno 1929. In: *Acta Apostolicae Sedis Supplemento per le leggi e disposizioni dello Stato della Città del Vaticano, Pontificato di S. S. Pio XI – Anno VIII*. No. 1, 1929.
- Motu Proprio Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano, 26 novembre 2000. In: *Acta Apostolicae Sedis Supplemento per le leggi e disposizioni dello Stato della Città del Vaticano, Pontificato di S. S. Giovanni Paolo II – Anno XXIII*. No. 71, 2000.
- Pastorale Desio: Papa Pio XI Achille Ratti, a Cento anni dalla sua elezione al Soglio di Pietro, 2022. (Elérhető: <https://www.pastoraledesio.it/2022/02/12/papa-pio-xi-achille-ratti-a-cento-anni-dalla-sua-elezione-al-soglio-di-pietro/>. Letöltés ideje: 2025. január 13.).
- Procès Verbal de la Première Assemblée Plénière. 5 septembre 1932. In: *Documents de la Conférence Télégraphique Internationale de Madrid (1932), Tome II, Travaux de la Conférence (Délibérations, Actes Définitifs)*. Bureau International de l'Union Télégraphique, Berne, 1933.
- Processo verbale dello scambio delle Ratifiche. In: *Acta Apostolicae Sedis. Inter Sanctam Sedem et Italiae Regnum Conventiones*. Vol. 21, 1929.
- Statuts de l'Union Internationale de Radiodiffusion Adoptés par l'Assemblée Générale Ordinaire de l'Union Internationale de Radiodiffusion, tenue Lucerne, le 12 mai 1933. (United Nations Archives in Geneva, R4321/9G/663/663/Jacket1, Radio station – Correspondence with the International Broadcasting Union, 1932–1937).

- United Nations Archives in Geneva, R3842/3D/14600/14600, European Broadcasting Convention, signed in Lucerne, 19 June 1933, 1934–1937.
- Vatican News: Lomonaco, Amedeo: Radio Vaticana: sulle frequenze della storia tra dirette e dietro le quinte, 12 febbraio 2021, 13:30. (Elérhető: <https://www.vaticannews.va/it/vaticano/news/2021-02/radio-vaticana-90-anni-12-febbraio-1931-lavoro-regie.html>. Letöltés ideje: 2024. október 13.).
- Whitton, John B. (1944): Radio after the War. In: *Foreign Affairs*. Vol. 22, No. 2, 1944. DOI: <https://doi.org/10.2307/20029826>.

Szerényi Gábor grafikája